

ÖĞRENMEDE GÜDÜLENME

Mücahit DİLEK MEN*
Şükrü ADA**

Özet

Bu çalışma ile öğrenmede önemli bir yeri olan güdülenme kavramı açıklanmağa çalışılmıştır. Öğretmenlerin çocukların güdülenmesinde etkili olabilecek davranışları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Başta öğretmenler olmak üzere öğrenme ile ilgili herkese önemli mesajlar verilmeğe çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme, Güdülenme

Motivation in Learning

Abstract

The concept of motivation that has an important place in learning has been aimed to be explained with this study. The behaviours of the teachers upon the motivation of the students have been handled in detail. Everyone who is interested in education has been aimed to be given a message principally the teachers.

Key Words: Learning, Motivation

1. GİRİŞ

Öğrenme ile ilgili bir kavram olan güdülenme (motivasyon), bir hedefe doğru davranışı harekete geçiren, sürdüren ve yönlendiren güç olarak tanımlanmaktadır. Güdülenme, eylemi başlatan ve sürdürerek başarının ve verimin oluşmasının en önemli belirleyicisidir. Genellikle başarısız

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi KKEF İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmeliği ABD.
dilekmen@atauni.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi KKEF Eğitim Bilimleri Bölümü.
sukruada@atauni.edu.tr

çocuklarda güdülenme eksikliğinden söz edilebilir. GÜdülenmiş öğrenci davranışları ile güdülenmemiş öğrenci davranışları arasında farklar vardır. Okul, bir öğrenme yeridir. Öğrenmek için her öğrencinin öğrenme-öğretme süreçlerine istekli katılmak gibi bir zorunluluğu vardır. GÜdülenme, belli amaçlara ulaşmak için bir güç kazanma işi olarak ele alındığında, sınıfta gerektiği kadar güdülenmemiş öğrenciler derslere düzenli olarak devam etmez, bir konu üzerinde odaklaşamaz, anlatılanları dikkatle dinleyemez, ilgileri dağınık olup, karşılaşılan güçlüklerle mücadele etme yerine geri çekilme davranışı gösterirler. Yeterince güdülenmiş öğrenciler de ise, derse ilgi duyma derse hazırlanarak gelme, sürekli soru sorma, tartışmalara katılma, dikkat etmede süreklilik, davranış için çaba göstermeye ve gerekli zamanı ayırmaya isteklilik, konu üzerinde odaklaşma ve kendini verme, güçlüklerden yılmama, vazgeçmeme, ısrarlı ve kararlı olma gibi davranışlar gözlenir.

Öğrenciler dersi iyi öğrenemiyorlar ise bunun en önemli nedenlerinden birisi derse ilgi duymamalarıdır. Öğretmenin yapacağı ilk iş, derse ilgi ve istekliliğin artırılması olmalıdır. Bir etkinlik sürecindeki insandan beklenen üst düzey performansı sergileyebilmesi için yeterli düzeyde güdülenmesi gerekir. GÜdülenme yetersizliği yaşayan bireyler hedefe odaklaşma ve gerçekleştirmede problemler yaşayacaktır. Çocukların başarı ve başarısızlıklarında önemli bir yere sahip olan güdülenmenin yeterince sağlanabilmesi için öğrenme ve başarı ile ilgili olan herkesin bu kavramı çok iyi bilmesi ve eğitim ortamlarında gerçekleştirmesi gerekir.

İnsan davranışlarını etkileyen çeşitli etkenlerden söz edilebilir. Ancak davranışın yönünü, şiddetini ve kararlılığını belirleyen en önemli güç kaynağı güdülenmedir(Fidan,1996).

GÜdülenme, bir hedefe yönelik olarak davranışı harekete geçiren, sürdüren ve yönlendiren güçtür (Dilts,1998;Lumsden,1994). GÜdü ile güdülenme farklı kavramlardır. GÜdü istekleri, gereksinimleri, ilgileri ve dürtüleri kapsayan genel bir kavramın adıdır (Cüceloğlu,1996). Başaran'a

(1990,251) göre güdülenme, bireyin gereksinimlerini doyurmak amacıyla öğrenme ve eyleme geçme isteğidir.

O'Connell'e (1973) göre, güdülenmeyi etkileyen dört önemli etken vardır. Bunlar: öğrenme biçimi, öğrenme amacına ulaşma isteği, öğrenmeye karşı olumlu tutum ve çaba dolu davranıştır.

Bloom (1959) tam öğrenme için iki ön koşulun olduğunu ileri sürerek bunlardan birisinin bilişsel, diğ erinin ise duyuşsal hazır bulunuşluluk olduğunu belirtmiştir.

Evans'a(2000) göre, eğitim sistemini ve öğrenci başarısını konu edinen araştırmalar güdülenme üzerinde yoğunlaşmıştır. Güdülenme mevcut durumla değil, gelecekle ilgili bir kavram olması bakımından eğitim sisteminin verimliliğinde önemli bir rolü vardır.

Güdülenme ile ilgili literatürde çeşitli açıklamalar yapılmıştır.1930' larda ayrı bir çalışma alanı olan güdülenme, daha sonra öğrenme kuramlarına paralel olarak davranışçılıktan bilişselciğe doğru bir gelişim çizgisi izlemiştir(Açıkgöz Ün, 1996)

Davranışçı yaklaşım kuramcıları; Skinner, Thorndike ve diğ erleri dürtüden çok uyarıcılarla tepkiler arasında kurulan bağ sonucu oluşan alışkanlık durumu ile motivasyonu açıklamağa çalışmışlardır. Davranışın pekiştirilmesi ile alışkanlık haline gelmesi güdülenmenin kaynağı olarak görülmektedir (Açıkgöz Ün,1996). Davranışçı yaklaşıma göre pekiştiricilerle davranışlar biçimlendirilir. Olumlu yaşantılar güdülenmeyi artırır. İnsanın güdülenmesinde dışsal uyarıcılar önemlidir. Hull (1943),davranışçı yaklaşımın uyarıcı-tepki ilişkileri ile ilgilenmekten çok, bunu doğuran etmenler yani dürtüler üzerinde durarak davranışları açıklamağa çalışmıştır. (Feldman,1996; Westen,1196).

Davranışçı yaklaşıma alternatif olarak geliştirilen bilişsel yaklaşımda güdülenme içsel süreçlerle açıklanmağa çalışılmıştır (Erden ve Akman,1995; Feldman,1996; Westen,1996). Bilişsel yaklaşıma göre düzeni anlama ve denge kurabilmek için güdüleniriz. Güdülenmede inançlar, değerler, beklentiler ve amaçlar son derece önemlidir. İçsel gereksinimler

davranışlarda etkilidirler. Bir konuya değer yüklerinin azlığı güdülenmeyi olumsuz etkiler. Bireye belli bir konuda düşünceleri sorularak ve konuyla neden ilgilenildiği açıklanarak güdülenme düzeyi artırılabilir.

İnsancıl (hümanistik) yaklaşımçı psikologlar güdülenmeyi gereksinimlerle açıklamışlardır. Gereksinim kuramının öncüleri Murray ve Maslov güdülenmede gereksinimlerin önemine işaret ederek bireylerin gereksinimlerini sınıflamaya dayalı olarak açıklamışlardır (Erden ve Akman,1995; Açıköz Ün,1996). Hümanistik yaklaşıma göre güdülenme, insanın doğal bir eğilimidir. Herkes motivasyona sahiptir ancak bizim ona yap dediğimiz şeyi yapmak için güdülenmemiş olabilir. Davranışlar iç ve dış uyarıcılara değil, uyarıcıların algılanış şekline tepkidir.

Beklenti-değer kuramında güdülenme değer faktör ikilisinden ortaya çıktığı savunulmaktadır. Bireyin davranışı ile ilgili beklentisi ile davranışa yüklediği değer güdülenmesini belirler. Davranışın gerçekleşmesine ilişkin olumsuz görüş ve davranışa ilişkin değer yetersizliği güdülenmenin azalmasında önemli rol oynar. Gerçekleştirilmesi kolay olan bir davranışa bireyin yüklediği değer düşükse, güdülenme düşüklüğü yaşanabileceği için davranışın gerçekleşme olasılığı düşük olacaktır (Onaran,1981; Açıköz Ün,1996; Brophy,1999).

Amaç kuramında güdülenme büyük ölçüde bireyin durumları algılaması üzerinde kurgulanarak açıklanmağa çalışılmıştır. Amaç kuramına göre amaca üç aşamada ulaşılır. Birinci aşama insanın durumu algılaması, ikinci aşama bu algıları kişiye özgü değerlendirip yorumlama ve değer yargısı oluşturma. Üçüncü aşama ise oluşturulan değer yargılarına göre amaçları oluşturmaktır. Oluşan bu amaçlar bireyin güdülenmesini sağlayan güç kaynaklarıdır (Brophy,1999; Covington,2000).

Amaçların birey için önemi ve güdülenme düzeyi ile amaca yönelik davranışların gerçekleşme düzeyi arasında yüksek bir ilişki söz konusudur. Amaçlarda belirginlik, kabul, katılım ve geri bildirim gibi özellikler güdülenme ve davranışların gerçekleşme düzeyini pozitif yönde önemli ölçüde etkilemektedir (Locke,1967;1968). Stears ve Porter'in (1974)

çalışmaları da Locke'nin araştırma sonuçlarını desteklemektedir (Akt: Onaran,1991).

Güdülenmenin temelinde gereksinimlerin tatmini yatmaktadır. Gereksinimler bireyden bireye değiştiği gibi toplumdaki topluma da değişebilmektedir. Bu nedenle kişileri güdüleyen unsurlarında buna bağlı olarak değişmesi gerekir (Taştan,2005,7).

2. GÜDÜLENMİŞ KİŞİNİN ÖZELLİKLERİ

Güdülenmiş kişi düşünceyi eyleme dönüştürür. Kendisine ve başkalarına güvenir. Gelişmeye açık olup, gelişmenin değişme olduğunu ve değişiminin de bilinenden bilinmeyene doğru riskler içerdiğini kabul eder. Güdülenmiş kişi içten zevk alır. Çünkü güdülenme içten gelen en büyük güçtür(Hagemann,1995,7). Güdülenmiş kişi açık tanımlanmış amaçları gerçekleştirecek şekilde hareket eder(Armstrong,1991,145).Güdülenmiş kişi bulduğundan daha çok olanaklar yaratır ve sorunları gelişme fırsatları olarak görür.Yanlışlarından ve uğraşlarından zevk alır.Zamanı yeniden yapılandırır ve onu verimli olarak kullanır.Yeteneğini sürekli geliştirir ve başarısının altında yatan nedenleri gerçekçi bir şekilde kavrar. Amacını belirleyerek kendisini ateşleyen bir kişi olur. Girişimcilik niteliği çok yüksektir. Kendisi olmaktan gurur duyar(Shinn,1998, 198).

3. İÇSEL VE DIŞSAL GÜDÜLENME

İçsel güdülenme: Kişinin içinden gelen etkilerle ortaya çıkan güdülenmedir. (İlgi, merak, bilme, anlama, ihtiyaç, yeterli olma vb.). Bireyin yorumlarında kendisinin etkin olması halinde içsel güdülenme vardır. Ör: Matematiğe ilgi duyan birey “yap” demeden yapar. Birey kendi isteği ile ders çalışır, kitap okur bu durumda içsel güdülenmeden söz edilebilir. Temel'e (2003) göre, bireyin istenilen ölçüde başarılı olabilmesi için içten güdülenmelidir.

Dışsal güdülenme: Dışardan gelen ödül, ceza, baskı, rica, vb. gibi etkenlerle oluşan güdülenmedir.

Tercih edilmesi gereken içsel güdülenmedir. İçsel güdülenmenin gerçekleşmediği durumlarda dışsal güdülenmeye ihtiyaç duyulabilir.

4.GÜDÜLENMİŞ DAVRANIŞIN GÜDÜLENMEMİŞ DAVRANIŞTAN FARKI

Güdülenmiş davranışın dört önemli özelliğinden söz edilebilir.

- 1.Güdülenmiş davranış amaca yönelik ve seçicidir.
- 2.Güdülenmiş davranışta organizma mutlaka harekete geçer.
- 3.Güdülenmiş davranış yorucudur.
- 4.Güdülenmiş davranış enerji verir; etkin, azimli ve inatçıdır.

5. ÖĞRENMEDE GÜDÜLENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

5.1. Amaç ve içerik

1. Konu bireyin ilgisini çekiyor, gereksinimlerini karşılıyor, amacına hizmet ediyorsa öğrenme isteği olumlu etkilenir. Bu durum, eğitimin amaç ve hedef davranışlarını belirlerken öğrencilerin gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimlerinin göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Öğrencinin amacı bilmesi ve yararına inanması güdülenmede önemli rol oynamaktadır. (Amaçsız yapılan işler insanı yorar J.J.Rousseau).
2. Zorlu ama ulaşılabilir hedefler koymak öğrencinin başarılı olma isteğini olumlu yönde etkiler.
3. İçerik, ön öğrenmeler dikkate alınarak hazırlanmalı

5.2. Öğretmen nitelikleri

1. Öğretmen İyi bir model olmalı.
2. Coşkulu, içten davranabilen ve empati kurabilen bir yapıya sahip olmalı.
3. Nitelikli ve bilimsel sınıf yönetimi sağlayabilmeli. Psikolojik yapısı sağlıklı olmalıdır.

5.3. Ortam

1. Sınıfın psikolojik atmosferi öğrenciyi rahatlatıcı, özgürce kendini ifade edebileceği bir durumda olmalıdır. Sınıfta her öğrenci öğretmeninden yeterli ilgiyi görüyor, yanlış yapma korkusu taşııyorsa ve kendini o sınıfa ait hissediyorsa, değerlerin gelişimi ve güdülenme artar.
2. Başarıyı destekleyen yaklaşımlar sergilenmeli ve aşırı olmayan bir yarışma ortamı oluşturulmalıdır.
3. Başarısızlıktan korkmamayı vurgulama ve cesaretlendirme özellikle çekingen ve içe dönük öğrencilerin güdülenmesinde etkili olabilir.
4. Ödül güdülenmede önemli rol oynar. Ödülün öğrenenin ihtiyaçlarına bağlı olarak verilmesi halinde etkisi daha da artar.
5. Öğretmen Herkesin güdülenme kaynakların farklı ve bir davranışın birden çok güdüleyicisi olabileceğini unutulmamalıdır.
6. İyi ilişkiler güdülenmeye olumlu katkı yapar. (İyi ilişkiler: İnsanla konuşma, gülümseme, adı ile hitap etme, dost ve yardımsever olma, övme konusunda cömert olma, nazik olma, duyguları anlayışla karşılama, esprili olma, saygılı ve alçak gönüllü, içten ve sabırlı olma).
7. İnsan hazzı arar elemenden (ızdıraptan)kaçar; ilkesini öğretmen olabildiğince öğrenme ortamına uygulamalıdır.
8. Öğrenciler üzerindeki baskı azaltılmalı, onlara iyi davranılmalı, saygı gösterilmeli ve cesaretlendirilmelidir.
9. Öğretmen öğrenciye önem vermeli, ilgilenmeli ve onları anladığını her fırsatta göstermelidir.
10. Kaygı güdülenmeyi dolayısıyla öğrenmeyi olumsuz etkiler; bu nedenle öğrenme ortamı öğrencilerin kaygı duymayacağı şekilde düzenlenmelidir.

5.4. Öğretim

1. Etkin bir öğretim planı yapılmalı yapılmalı.
2. Öğrenim yaşantıları öğrencinin gereksinimlerine uygun ve anlamlı olmalı.(Ercan,2001,117-120).

3. Öğretim yapılırken konuya uygun etkili bir giriş yapılmalı, örnekler güncel hayattan seçilmeli.
4. Bireysel farklar ve öğrenenlerin özellikleri ve düzeyleri dikkate alınmalı, sınıfa değişik açılardan bakarak ders işlenmeli.
5. Jest ve mimiklerin yerli yerinde kullanılması, sesin herkesin rahatlıkla duyabileceği bir düzeyde olması, öğrencinin sürece dâhil edilmesi ve uygun zaman ve yerde geribildirim verilmesi gerekir.
6. Öğrenme için sınıfta olumlu bir atmosfer oluşturulmalı. Haklı övgüler kullanılmalı. (Öğrenen, övgüyü hak etmediğine inanıyorsa bu onda alay edilmişlik hissi oluşturabilir).
7. Merak güdülenmeyi artıracak için öğretmen derste merak uyandırıcı sorular sormalı, öğrenilecekleri ve davranışları bir sorunla ilişkilendirilmelidir.
8. Bir konuda başarı başka başarılar için güdüleyici olur. Öğretmen çocukların gücü paralelinde ödev ve sorumluluklar vererek herkesin bir şeyler başarmasını sağlamalıdır. Başarısızlıktan korkmamayı vurgulamalı ve önemli olanın yanlışlıktan ders çıkarmak olduğunu her fırsatta vurgulamalıdır.
9. Başarılarda geribildirim önemlidir.
10. Büyük bir iş veya projeyi küçük başarılabılır parçalara ayırmak bütünü erişilebilir görünmesine neden olur ve güdülenme kolaylaşır.
11. Anlaşılabilir bir dil kullanılmalı(anlama gücü bireylerin öğrenme isteğini olumsuz etkiler).
12. Öğrenmede öğrencinin dikkat ve merakını sağlamak için ders materyallerinin organizasyonu, sırası ve sunumunu çeşitlendirmek gerekir.
13. Öğrencinin yetenekleri ve bilgisi ile yeni bilgiyi bağdaştırma konuyu daha anlamlı ve çekici kılacağı unutulmamalıdır.
14. Sınıfta anlaşılır talimatlar verilmelidir.
15. Öğrenci kendisinden ne beklendiğinden emin olmalıdır.

16. Hatalardan çok olumlu yanlar üzerinde durulmalı; sürekli tenkit etmenin insanı körelteceği ve öğrenme isteğini olumsuz etkileyeceği asla unutulmamalıdır.
17. Güç kazanma, yükselme, statü, özel yaşama saygı, kararlara katılma, adaletli ve sürekli bir disiplin sistemi insanın bir işi isteyerek yapmasında önemli olduğu unutulmamalıdır.
18. Öğrencilerdeki en küçük ilerleme görülmeli ve takdir edilmelidir.
19. Başarılı çalışmalar herkesin görebileceği yerlere asılmalıdır.
20. Sınıfta prens ve Prensesler oluşturmadan her öğrenciyi içten kabul etmeli ve bunu hissettirmelidir.
21. Yardıma ihtiyaç duyulduğunda öğrencinin ihtiyacı kadar yardım yapılarak çocuklarda yeterlilik duygusu geliştirmelidir.
22. Öğrenilen konunun birey için önemi fark ettirilmelidir.
23. Ses tonunu etkin kullanma ve dikkat çekici gösteriler sunulmalıdır.

5.5. Değerlendirme

1. Öğrenci davranışlarını değerlendirirken doğru-yanlış olarak değil, süreç değerlendirilmeli, gösterilen çaba ve kat edilen yol vurgulanmalı, öğrenen yüreklendirilmeli, bazen not sistemi gözden geçirilmelidir.
2. Öğrencinin önceki öğrenim seviyesi ile son gelinen nokta arasındaki fark üzerinde durulmalı ve öğrencideki gelişmeler konusunda geri bildirimde bulunulmalıdır.
3. Sınav kaygısı varsa ilk sorular herkesin yapabileceği türde olmalı; başarı arttıkça sorularında güçlük derecesi artırılmalıdır.

Sonuç olarak öğrenmede önemli bir yeri olan güdülenme kavramının yeterince bilinerek öğrenme ortamlarında etkili bir şekilde kullanabilmesi için hizmet öncesi öğretmen adayları yeterince bilgilendirilmelidir. Halen görev yapan öğretmenlere de hizmet içi eğitim kapsamında konu ile ilgili çeşitli konferanslar verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıköz Ün K. (1996). **Etkili, Öğrenme ve Öğretme**. Kanyılmaz Matbaası, İzmir.
- Armstrong,M.A.(1991). **A.Handbook Personnel Management Practice**. London :Kogan Page Limited.
- Avans, L. (2000).The Effet of Educational Change on Moral. Job Satisfaction and Motivation. **Journal of Educational Change**. (1),173–192.
- Başaran, İ.E. (1990). **Eğitim Psikolojisi** Kadioğlu Matbaası Ankara.
- Bloom, B.S. (1995).**İnsan Nitelikleri ve okulda Öğrenme**. Çev: (D.Ali Özçelik),Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara.
- Brophy,J. (1999). Toward a Model of Value Aspects of Motivation in Education: Developig Appreciation for Particular Learning Domains And Activities **Educational Psychollogist**,34 (2),75-86.
- Covington, M.V. (2000). Goal Theory, Motivation,and School Achievement: **An Antegrative Reviev,Annual Reviev, of Psychology** (51),171-200.
- Cüceloğlu, D. (1996).**İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dilts,R. (1998).**Motivation** <http://www.nlpu.com/ArticlesArtic17.htm>
- Ercan, L. (2001). **Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Erden,M., Akman,Y. (1995).**Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme**. Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Feldman, R. (1996). **Understanding Psychology**, N Y: McGrav-Hil,İnc.
- Fidan, N. (1996).**Okulda Öğrenme ve Öğretme**. AlkımYayınevi, Ankara.
- Hagemann,G. (1991). **Motivasyon el kitabı**. (ÇevirenGöktuğ Aksan): Reprosel Matbaası,İstanbul.
- O'Connell, B. (1973).**Aspects of Learning**. GeorgeAllen and Unvin,London.

- Onaran, O. (1991). **Çalışma Yaşamında Güdülenme Kuramları**. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Onaran, O.(1981).**Çalışma yaşamında Güdülenme Kuramları**, A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Shinn,G. (1998).**Motivasyon mucizesi**. (Çeviren: Ulaş Kaptan) : Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık,İstanbul.
- Taştan, S. (2005). <http://www.İnsankaynaklari.gogceada.com/0162.html>
- Temel, A. (2003). Öğrenme İsteği Nasıl Artırılır. **Eğitim ve Bilim Dergisi**. **54,30–31**.
- Westen, D. (1996).**Psychology, Mind, Brain & Culture**, New York: John Wiley & Sons,İnc.